

ROMAN JAKOBSON (1896-1982)

Διάσημος Ρώσος γλωσσολόγος. Γεννήθηκε στη Μόσχα τό 1896. Σπούδασε στό 'Ινστιτούτο 'Ανατολικῶν Γλωσσῶν Lazarev καί στό Πανεπιστήμιο τῆς Μόσχας. 'Εκδηλώνει ἀπό πολύ νωρίς ζωηρό ἐνδιαφέρον γιά τή λαογραφία, τήν ἔθνογραφία καί τή διαλεκτολογία. 'Ενδιαφέρεται πολύ καί γιά ποίηση· γράφει ὁ ἴδιος ποιήματα καί διαβάζει πολύ Mallarmé. Τό 1915 ἰδρύει, ἐπί κεφαλῆς μιᾶς ὁμάδας φοιτητῶν, τόν Γλωσσολογικό Κύκλο τῆς Μόσχας. Παρακολουθεῖ ἀπό κοντά τά πρωτοποριακά κινήματα στήν τέχνη τῆς ἐποχῆς του. Τόν τραβᾷ ιδιαίτερα ὁ φουτουρισμός καί θά ἔχει στενοῦς φίλους τόν Majakovskij καί τόν Xlebnikov. 'Από τά πρῶτα του φοιτητικά χρόνια διαβάζει γλωσσολογικά βιβλία πού δέν ἀκολουθοῦν τήν ὀρθόδοξη γραμμή τῶν γλωσσολόγων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, ὁπαδῶν τῆς λεγόμενης Σχολῆς τῶν Νεογραμματικῶν. Λίγο ἀργότερα, τό 1917, ἀνακαλύπτει τόν Ferdinand de Saussure, νεοφερμένο στη Μόσχα ἀπ' τόν Sergej Karcevskij πού εἶχε σπουδάσει στη Γενεύη. 'Από τά σύγχρονά του φιλοσοφικά ρεύματα, τόν ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ φαινομενολογία τοῦ Edmund Husserl. Κεντρικό πρόβλημά του, στήν ἀρχή τῆς σταδιοδρομίας του, εἶναι νά ἐξηγήσει τήν ὑφή τῆς ποίησης. Γρήγορα ὁμως καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀνάλυση τῆς γλώσσας εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν κατανόηση τῆς ποίησης καί ὅτι, ἀντίστροφα, τά μυστικά τῆς γλώσσας βρίσκονται μέσα στήν ποίηση. 'Από δῶ κι ἔπειτα, ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς του, θά ἐρευνᾷ ταυτοχρόνως τήν ποίηση καί τή γλώσσα.

Τό 1920 φεύγει ὡς ἐπίσημος διερμηνέας στήν Τσεχοσλοβακία, ὅπου καί θά παραμείνει καθ' ὅλην τή διάρκεια τοῦ μεσοπολέμου. Τό 1921 δημοσιεύει στήν Πράγα μιᾶ μονογραφία γιά τόν Xlebnikov, γραμμένη στά Τσέχικα δύο χρόνια νωρίτερα, μέ τόν τίτλο *'Η νεώτερη ρωσική ποίηση* (Πράγα 1921). Εἶναι τό πρῶτο σημαντικό του κείμενο γιά τήν ποίηση, μέσα στό ὅποιο, πρὶν ἐπό ὅπουδήποτε ἄλλοῦ, δοκιμάζει τίς ιδέες του γιά τή γλώσσα, πού θά πάρουν ἀργότερα πιό συγκεκριμένη καί πιό συστηματοποιημένη μορφή. 'Εδῶ, γιά πρώτη φορά, θά χρησιμοποιήσει τόν ὄρο «φωνήματα», ὅταν θά δηλώσει ὅτι «ἡ εὐφωνία δέν ἔχει νά κάνει μέ ἤχους, ἀλλά μέ φωνήματα, δηλαδή μέ ἀκουστικές παραστάσεις πού μποροῦν νά συνταιριασθοῦν μέ νοητικές παραστάσεις». 'Η ἔννοια τῶν φωνημάτων καί τοῦ συστήματός τους θά εἶναι δύο χρόνια ἀργότερα, τό κλειδί τῆς μελέτης του γιά τόν τσέχικο στίχο σέ σχέση μέ τόν ρωσικό. Στόν Γλωσσολογικό Κύκλο τῆς Πράγας, ἰδρυμένο τό 1926, ἡ παρουσία τοῦ Jakobson ὅπως καί τοῦ συμπατριώτη του Nikolaj Trubetzkoy, θά εἶναι ἀπ' τίς πιό αἰσθητές.

Μέ την ίδρυση του Κύκλου της Πράγας αρχίζουν τα ήρωικά χρόνια του πρωτοποριακού κινήματος στη γλωσσολογία, με επίκεντρο τη φωνολογία. Τα επίσημα εγκαίνια της γίνονται το 1928 στο πρώτο Διεθνές Γλωσσολογικό Συνέδριο με την υποβολή ενός κειμένου, γραμμένου σε τόνο μανιφέστου, που είχε συντάξει ο Jakobson και είχαν προσυπογράψει ο Karcevskij και ο Trubetzkoy. Ήταν μία διακήρυξη ανεξαρτησίας απέναντι στα δόγματα που επικρατούσαν τότε, μά έδειχνε συνάμα και το δρόμο που θ' ακολουθοῦσαν από δω και πέρα οι απόψεις του *F. de Saussure*, απ' τις οποίες έμπνεόταν. Τόν ίδιο χρόνο ο Jakobson δημοσίευε, σε συνεργασία με τον J. N. Tynjanov αυτή τη φορά, ένα άλλο κείμενο - μανιφέστο: "Problems in the study of language and literature" (Μετάφρ. από τα ρωσικά SW III, 3-6). Η λογοτεχνία και η γλώσσα εξετάζονταν εκεί μέσα ως ανάλογα αντικείμενα. Στη μελέτη και των δυό, οι μηχανιστικές ιδέες έπρεπε να υποχωρήσουν εμπρός στην λειτουργική αντίληψη, μ' άλλα λόγια η έννοια της λειτουργίας, του σκοπού, έπαιρνε τη θέση που είχε πριν η έννοια της αιτίας. Η τελεολογία, όρος απ' τους πιο αγαπητούς στο λεξιλόγιο του Jakobson, ξανάβρισκε τα δικαιώματά της και δίπλα της, σε στενή συνάρτηση μαζί της, αλλά πιο έντυπωσιακός, ο όρος «στρουκτουραλισμός» γινόταν τό σύνθημα της πρωτοποριακής γλωσσολογίας. Πρώτος ο Jakobson θά χρησιμοποιήσει την έκφραση «δομική γλωσσολογία» στις συζητήσεις του Γλωσσολογικού Κύκλου της Πράγας, προτού την εγκαινιάσει σε γραπτό κείμενό του τό 1929, όπου παρακολουθεί τη φωνολογική εξέλιξη της ρωσικής γλώσσας, συγκρίνοντάς την με την φωνολογική εξέλιξη άλλων σλαβικών γλωσσών. Είναι η πρώτη φορά που, πέρα απ' τον Saussure, η ιδέα του συστήματος επεκτείνεται απ' την «συγχρονία» στην «διαχρονία» της γλώσσας, στην ιστορική της προοπτική: οι φωνητικές μεταβολές δέν εξετάζονται πλέον ως μεμονωμένα και ασύνδετα μεταξύ τους φαινόμενα, αλλά σε συνάρτηση με τη «δομή» του συστήματος που τις υφίσταται.

Τό 1932 εγκαινιάζει την εφαρμογή της «δομικής» αντίληψης στον τομέα της γραμματικής με τό άρθρο του "Zur Struktur des russischen Verbums" (SW II, 3-15). Θ' ακολουθήσει τό 1936 μία απ' τις πιο σημαντικές μελέτες του με θέμα τις σημασίες των ρωσικών πτώσεων και τό πρόβλημα των πτώσεων γενικά: Συμβολή στη γενική θεωρία των πτώσεων. Γενικές σημασίες των πτώσεων της Ρωσικής. "Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre. Gesamtbedeutungen der russischen Kasus" (SW II, 21-71). Είναι ένα απ' τα ωραιότερα άρθρα που έχουν ποτέ γραφεί με θέμα ένα κεφάλαιο απ' τη γραμματική. Αύστηρά επιστημονικό, αλλά με κάτι καλλιτεχνικό στη σύλληψη και στην εκτέλεσή του, προχωρεί ξεδιαλύνοντας τις σημασίες των ρωσικών πτώσεων της μιάς σε σχέση με την άλλη, ώσπου ν' αφήσει άνετα στό τέλος νά φανεί ή εικόνα του συνόλου τους σά γεωμετρική δομή, σάν καλλιτέχνημα. Δέν είναι συμπτωματικό τό ότι: Γράφοντας την ίδια χρονιά για τη λυρική ποίηση του Pushkin, θά επισημάνει, χωρίς νά μπει, όπως αργότερα, σε λεπτομέρειες, τόν κεντρικό ρόλο που θά παίξει στη σύνθεση του καθενός απ' τα μικρά του ποιήματα ή κατάλληλη εκμετάλλευση των γραμματικών τύπων, που αφθονούν στη ρωσική γλώσσα. Η ποίηση πράγματι εξακολουθεί νά τόν απασχολεί ζωηρά αυτά τά χρόνια. Σ' ένα άρθρο του με τόν τίτλο "What is poetry?" (Μετάφρ. από τα τσέχικα, SW III, 740-750), γραμμένο τό 1934, ξεχωρίζει την ποιητικότητα από την ποίηση, λέγοντας ότι είναι ποίημα ένα πολυδιάστατο

σύνθεμα, δεκτικό πολλῶν τρόπων ἑρμηνείας, πού πρέπει ὅμως νά ἔχει ὡς ἀπαραίτητη βάση του τήν ποιητικότητα. Σ' ἕνα ἄλλο ἄρθρο του, γραμμένο τό 1935 καί ἀφιερωμένο στήν πρόζα τοῦ Boris Pasternak, χρησιμοποιεῖ ὡς θεωρητικό πλαίσιο τή διάκριση τῶν ἐννοιῶν τῆς μετωνυμίας καί τῆς μεταφοῦς, πού θά παίξουν ἀργότερα πρωτεύοντα ρόλο στίς γλωσσολογικές του ἀναλύσεις. Σέ μιᾶ ἀνακοίνωση πού ἔκανε τόν Ἰούλιο τοῦ 1938 στή Γάνδη, στό Τρίτο Διεθνές Συνέδριο Φωνητικῶν Ἐπιστημῶν, μέ τόν τίτλο "Observations sur le classement phonologique des consonnes" (SW I, 272-279), ἐπιχειρεῖ γιά πρώτη φορά τήν «ἀποσύνθεση» τῶν φωνημάτων στά ἀντιθετικά ὀργανωμένα στοιχεῖα τους, στά διαφοροποιητικά τους γνωρίσματα, δείχνοντας ἔτσι ὅτι αὐτά, κι ὄχι τά φωνήματα, εἶναι οἱ ἐλάχιστες μονάδες τῆς γλώσσας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπό τό 1933, διδάσκει στό Πανεπιστήμιο Masaryk τοῦ Βrno, ἀλλά ἡ εἰσβολή τῶν Γερμανῶν στήν Τσεχοσλοβακία τόν ἀναγκάζει τό 1939 νά φύγει στή Δανία πρῶτα κι ἔπειτα στή Νορβηγία καί στή Σουηδία. Σέ δύο διαλέξεις πού δίνει τόν Μάιο τοῦ 1939 στό Πανεπιστήμιο τῆς Κοπεγχάγης μέ τίτλο "Zur Struktur des Phonems" (SW I, 280-310), ἀνακεφαλαιώνει τίς βασικές φωνολογικές του θέσεις, ἐπιμένοντας ὅμως, περισσότερο ἀπό πρῖν, στό θεωρητικό καί φιλοσοφικό τους ὑπόβαθρο. Τόν Ἰούνιο τῆς ἴδιας χρονιάς γράφει μιάν ὑποδειγματική στό εἶδος τῆς νεκρολογία γιά τόν στενό του φίλο Trubetzkoy, μέ τόν ὅποιο ἦταν ἐπί δέκα καί πλέον χρόνια σέ ἀδιάκοπη ἐπαφή, συμμεριζόμενος καί συζητώντας μαζί του τά προβλήματα πού ἔσυναντοῦσε καί τίς λύσεις πού ἔδινε, καθώς προχωροῦσε στό δρόμο τῆς φωνολογίας πού καί οἱ δύο, μέ τόν δικό του ὁ καθένας τρόπο, ἀκολουθοῦσαν. Ἡ παραμονή στή Σουηδία καί τό πλούσιο ὕλικό πού βρῆκε στίς ἐκεῖ ἱατρικές βιβλιοθήκες, σχετικά μέ τήν παθολογία τῆς γλώσσας, τοῦ πρόσφεραν τήν εὐκαιρία νά γράψει τό 1941 μιᾶ σημαντική μελέτη μέ τόν τίτλο "Kindersprache, Aphasie, und allgemeine Lautgesetze" (SW I, 32-40), δείχνοντας ὅτι ἡ προοδευτική ἀπώλεια τῶν φωνολογικῶν ἀντιθέσεων σέ ὅσους παθαίνουν ἀφασία γίνεται ἀντίστροφα ἀπ' τό πῶς τίς ἀποκτᾶ, τή μιᾶ μετά τήν ἄλλη, ἡ γλώσσα τῶν παιδιῶν. Ἡ διαπίστωση αὐτή τόν βοήθησε νά βγάλει γενικά τυπολογικά συμπεράσματα γιά τή φωνολογική συγκρότηση τῶν διαφόρων γλωσσῶν. Ἐνῶ βρίσκεται ἀκόμη στή Σουηδία, τόν ἀπασχολεῖ ξανά ἡ σχέση φωνολογίας καί μετρικῆς καί, λίγο πρῖν φύγει γιά τίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες, δημοσιεύει (σέ συνεργασία μέ τόν J. Lotz) ἕνα πλούσιο σέ περιεχόμενο μικρό ἄρθρο μέ τόν τίτλο «Ἀξιοματική ἐνός μετρικοῦ συστήματος», ὅπου διατυπώνει μιᾶ σειρά ἀπό θέσεις σχετικά μέ τό σύστημα τῶν μετρικῶν κανόνων πού διέπουν τά δημοτικά τραγούδια μιᾶς φιννο-ουγγρικῆς φυλῆς τοῦ μέσου Βόλγα.

Ἀφοῦ πέρασε τόν Ἀτλαντικό κάτω ἀπό ἐπικίνδυνες συνθήκες καί ἔφθασε στή Νέα Ὑόρκη, τόν προσκάλεσαν νά διδάξει στήν Ἐλεύθερη Σχολή Ἀνωτάτων Σπουδῶν, πού εἶχαν δημιουργήσει Γάλλοι καί Βέλγοι φυγάδες ἐπιστήμονες. Ἐκεῖ θά δώσει μιᾶ σειρά διαλέξεων μέ τόν τίτλο *Ἐξη μαθήματα γιά τόν ἦχο καί τό νόημα*, πού θά μείνει ἱστορική. Οἱ διαλέξεις αὐτές θά δημοσιευθοῦν γιά πρώτη φορά στό Παρίσι τό 1976, ἀλλά τό περιεχόμενό τους θά εἶναι ἡ βάση ἐνός ἀρθρου πού θά βγεῖ τό 1964 μέ τόν τίτλο "Language in operation" (SW III, 7-17), καί μέ κέντρο βάρους τό ποίημα τοῦ Edgar Poe «Τό κοράκι». Κατά τά ἔτη 1943 καί 1944 θά πρωτόστατήσει σ' ἕνα εἰδικό φροντιστήριο τῆς ἴδιας Σχολῆς, ἀφι-

ρωμένο στο *Έπος του Πρίγκιπα Ίγκορ*. Οι εργασίες αυτού του φροντιστηρίου θά συγκεντρωθούν σ' ένα συλλογικό τόμο που θά βγει τό 1948 (*La geste du Prince Igor*) και θά περιέχει μιά κριτική έκδοση του παλαιορωσικού αυτού κειμένου απ' τόν Jakobson, μαζί με σημειώματα του ίδιου σχετικά μέ τό πρόβλημα τής γνησιότητάς του. Τά φιλολογικά ενδιαφέροντά του εκάλυπταν όχι μόνο παλαιορωσικά κείμενα (12ος αιώνας μ.Χ.), αλλά και τά κατά τριακόσια χρόνια προγενέστερα παλαιοσλαβικά, μέ άφετηρία και στίς δύο περιπτώσεις τό Βυζάντιο. Μιά ζωντανή εικόνα του πώς κληρονομήθηκαν απ' τούς Σλάβους τά μουσικά τονισμένα εκκλησιαστικά ποιήματα τών Βυζαντινών βρίσκει κανείς στήν ανακοίνωση που έκανε ό Jakobson τό 1961 στό Δωδέκατο Διεθνές Συνέδριο Βυζαντινών Σπουδών στήν Άχρίδα.

Ή κανονική σταδιοδρομία του σέ άμερικανικό πανεπιστήμιο θ' άρχισει μέ τόν διορισμό του στό Columbia τό 1946. Τό 1949 περνά στό Harvard, όπου, εκτός από σλαβικές γλώσσες και λογοτεχνίες, θά διδάξει έπειτα και γενική γλωσσολογία. Τό 1957 διορίζεται καθηγητής στό Massachusetts Institute of Technology, διατηρώντας και τή θέση του στό Harvard. Δέκα χρόνια άργότερα θ' άποχωρήσει κι απ' τά δυό ως όμότιμος καθηγητής. Οι επαφές του μέ τούς άμερικανικούς επιστημονικούς κύκλους θά του άποκαλύψουν γρήγορα τίς διαφορές που χώριζαν τή νοοτροπία και τίς ιδέες του απ' τίς θέσεις του Leonard Bloomfield, που επικρατούσαν τήν εποχή εκείνη στή γλωσσολογική ζωή τής Άμερικής και όπου καθρεφτιζόνταν οι άπόψεις τής ψυχολογικής σχολής τής συμπεριφοράς, behaviorism. Θά συναντήσει ώστόσο στή νέα πατρίδα του και πνεύματα συγγενικά μέ τδ δικό του, όπως τούς γλωσσολόγους Franz Boas και Eduard Sapir που θά τόν συντρέξουν νά ξεκαθαρίσει μερικές δικές του ιδέες. Ή έρευνητική του δραστηριότητα έξακολουθεί νά εκδηλώνεται σέ όλους τούς τομείς τών ενδιαφερόντων του. Τό 1951 δημοσιεύει, σέ συνεργασία μέ τόν Gunnar Fant και τόν Morris Halle, τήν πραγματεία "Preliminaries to Speech Analysis" όπου ή θεωρία τών «διαφοροποιητικών γνωρισμάτων» έχει τοποθετηθεί επάνω σέ βάση εμπειρικά και λογικά στερεώτερη και έχει διατυπωθεί μέ μεγαλύτερη ακρίβεια. Τόν επόμενο χρόνο θά του άνατεθεί νά συνοψίσει τίς εργασίες ενός συνεδρίου ανθρωπολόγων και γλωσσολόγων. Τελειώνοντας τήν έκθεσή του θά διακηρύξει ότι ανοίγεται για τούς γλωσσολόγους ένα δεύτερο μέτωπο, ή ένσωμάτωση τών γλωσσικών σημασιών στήν επιστήμη τής γλώσσας. Τό πρώτο μέτωπο ήταν ό άγώνας που είχε ό ίδιος για τήν ένσωμάτωση τής έρευνας τών φθόγγων στή γλωσσολογία.

Οί σημασίες που ιδιαίτερα τόν ενδιαφέρουν είναι οι γραμματικές έννοιες, που δέν είναι όμοιες μέ τίς σημασίες τών λέξεων. Αυτό που κάνει τίς γλώσσες νά διαφέρουν, δηλώνει ό Jakobson συμφωνώντας μέ τόν Boas, δέν είναι τό τί μπορούν, αλλά τό τί πρέπει νά μεταδώσουν. Στο τί πρέπει ή δέν πρέπει νά εκφράσει μιά γλώσσα, στό τί, μέ άλλα λόγια, επιβάλλει ή γραμματική της, σκοντάφτουν ακριβώς οι μεταφράσεις. Αυτό είναι τό κεντρικό σημείο ενός άρθρου του, γραμμένου τό 1959, μέ θέμα τή μετάφραση.

Ή αδυναμία τής μεταφοράς όρισμένων γραμματικών κατηγοριών από τή μιά γλώσσα στήν άλλη παρακίνησαν τόν Jakobson νά κοιτάξει τήν ποίηση από τήν άποψη τών γραμματικών έννοιών και νά καταπιασθεί συστηματικά μ' αυτό που ό

Ίδιος θά ονομάσει «ποίηση τῆς γραμματικῆς». Τό κείμενό του, πού δείχνει καλύτερα ἀπό ὁποιοδήποτε ἄλλο τόν λογικό καί φυσικό τρόπο πού ὀδηγεῖ ἀπ' τή γλωσσολογία στήν ποιητική εἶναι αὐτό ἀκριβῶς πού ἔχει τόν τίτλο "Linguistics and Poetics" (SW III, 18-51) πού πρωτοδημοσιεύθηκε τό 1960. Τό πρόβλημα τῆς ποιητικῆς ἐμφανίζεται ὀργανικά δεμένο μέ τήν ἀπάντηση στό ἐρώτημα: ποιές εἶναι οἱ λειτουργίες τῆς γλώσσας; Γιά νά δώσει τήν ἀπάντηση, ὁ Jakobson ἐξετάζει τούς παράγοντες πού εἶναι ἀπαραίτητοι γιά νά ὑπάρξει γλωσσική ἐπικοινωνία. "Ὅσοι εἶναι οἱ παράγοντες, τόσες εἶναι καί οἱ λειτουργίες τῆς γλώσσας, κι ἀπό τή μιὰ περνᾶμε στήν ἄλλη ἀνάλογα μέ τό ποιός εἶναι ὁ παράγοντας στόν ὁποῖο δίνεται μεγαλύτερη ἐμφαση. "Ὅταν τό κέντρο τοῦ βάρους ἐφέτει στόν παράγοντα «μήνυμα», ἐνῶ οἱ ἄλλοι παράγοντες μπαίνουν σέ δεύτερη μοῖρα, τότε ἔχουμε νά κάνουμε μέ τήν «ποιητική» λειτουργία. Ἡ μελέτη τῆς ποίησης ἀπό τήν ἄποψη τῆς ποιητικῆς λειτουργίας εἶναι αὐτό πού ὁ Jakobson ὀνομάζει «γραμματική τῆς ποίησης», ἐννοώντας μέ τήν ἀντίστροφη ἔκφραση, «ποίηση τῆς γραμματικῆς», τήν ποιητική ἐκμετάλλευση τοῦ πλούτου πού κρύβεται στή μορφολογία καί στό συντακτικό κάθε γλώσσας. Γιά ν' ἀποδείξει ὅτι ἡ «ποίηση τῆς γραμματικῆς» εἶναι φαινόμενο καθολικό, θ' ἀρχίσει ἀπό τό 1960 ν' ἀναλύει, μόνος του ἢ σέ συνεργασία μέ ἄλλους, ποιήματα σέ διάφορες γλώσσες καί μέ διαφορετικό ὕφος καί θέματα. Ἀνάμεσα σ' αὐτά θά εἶναι καί τό Θυμῆσου, Σῶμα... «Grammatical imagery in Cavafy's poem 'Σῶμα, θυμῆσου...». (SW III, 582-590), (σέ συνεργασία μέ τόν γράφοντα).

Μέ τό κάπως ἀπροσδόκητο κεφάλαιο "The Spell of Speech Sounds" θά τελειώσει ὁ Jakobson τό μόνο ὀγκῶδες βιβλίο του *The Sound Shape of Language*, γραμμένο τό 1979 σέ συνεργασία μέ τήν Linda Waugh. Κύρια θέση του σ' αὐτό τό κεφάλαιο εἶναι ὅτι, ὅπως οἱ λέξεις καί οἱ γραμματικές κατηγορίες, ἔτσι καί οἱ φθόγγοι ξεφεύγουν, μέσα στήν ποίηση, ἀπ' τή συμβατική τους χρήση, παύουν νά εἶναι ἀποκλειστικά μέσα σημασιολογικῆς διάκρισης, ἀποκτοῦν ἄμεση καί αὐτόνομη ἀξία, γίνονται «σύμβολα», ἀσκοῦν «γοητεία». Κατακλείδα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ προφητεία γιά τόν ἐρχομό μιᾶς ἐνιαίας ἐπιστήμης πού θ' ἀγκαλιάζει τήν ποίηση καί τή γλώσσα.

Ὁ Jakobson πέθανε στίς 18 Ἰουλίου τοῦ 1982. Τούς τελευταίους μῆνες τῆς ζωῆς του εἶχε ξαναπιᾶσει τά παλαιοσλαβικά κείμενα καί μελετοῦσε συγκεκριμένα τόν στιχουργημένο *Πρόλογο* πού ἔγραψε ὁ Κύριλλος ὡς εἰσαγωγή στή μετάφραση τῶν Εὐαγγελίων. Ἡ ἀποστολή ἀπ' τό Βυζάντιο τῶν δύο Θεσσαλονικέων ἀδελφῶν Κυρίλλου καί Μεθοδίου, μέ τήν ὁποῖαν ἄρχισε ὁ ἐκχριστιανισμός τῶν Σλάβων τόν 9ον αἰώνα, δέν ἔπαψε ποτέ νά ἐνδιαφέρει ζωηρά τόν Jakobson, ἀπό τή μιάν ἢ τήν ἄλλην ἄποψη. Σχετικά μέ τήν εὐρύτητα τῶν γλωσσολογικῶν καί φιλολογικῶν ἐνδιαφερόντων, δήλωσε κάποτε ὁ ἴδιος, παραφράζοντας τόν Τερέντιο: *linguista sum; linguistici nihil a me alienum puto.*

Ὅλο σχεδόν τό γραπτό ἔργο τοῦ Jakobson ἔχει συγκεντρωθεῖ σέ ὀκτώ τόμους μέ τόν τίτλο *Selected Writings*, (συντομογραφούμενο ὡς SW), πού ἄρχισαν νά βγαίνουν τό 1962, ταξινομημένοι θεματικά. Ἀπ' τίς πολλές μελέτες πού ἔχουν γραφεῖ γιά τό ἔργο του, οἱ πιό σημαντικές εἶναι: Elmar Holenstein, *Jakobson ou le structuralisme phénoménologique* (Παρίσι, 1974). Linda Waugh, *Roman Jakobson's Science of Language* (Lisse, 1976). D. Armstrong - C. H. van Schoone-

veld (έκδότες), *Roman Jakobson: Echoes of His Scholarship* (Lisse, 1977). Στα έλλη- νικά, εκτός από μεταφράσεις άρθρων του, υπάρχει ή διδακτορική διατριβή του Βασίλη Λαμπρόπουλου, *Η θεωρία του Roman Jakobson για τόν παραλληλισμό* ('Αθήνα, 1979), δύο μελέτες του Πέτρου Κολακλίδη, δημοσιευμένες στο περιοδι- κό *Έκρηβόλος* ('Αθήνα, 1981 και 1983) και διάφορες μελέτες του Γ. Μπαμπινιώ- τη, συγκεντρωμένες στο βιβλίο του *Γλωσσολογία και λογοτεχνία. Από τήν τε- χνική στην τέχνη του λόγου* ('Αθήνα 1984).

† Πέτρος Κολακλίδης